

ТЕРНОПЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

САДОВЕЦЬ Олеся Володимирівна

УДК 371.13+061(73)

**ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ВЧИТЕЛІВ СЕРЕДНІХ ШКІЛ
В ОБ'ЄДНАННЯХ ПРАЦІВНИКІВ ОСВІТИ США**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Тернопіль – 2011

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
ПОЛЩУК Віра Аркадіївна,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,
завідувач кафедри соціальної роботи.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
КОЗУБОВСЬКА Ірина Василівна,
Ужгородський національний університет,
професор кафедри педагогіки і психології;

кандидат педагогічних наук, доцент
ВОЗНЮК Олександр Васильович,
Житомирський державний університет
імені Івана Франка,
докторант кафедри педагогіки.

Захист відбудеться 24 лютого 2011 р. о 12.00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.053.03 у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка за адресою: зала засідань , вул. М.Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за адресою: вул. М.Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027.

Автореферат розіслано 21 січня 2011 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Г. М. Мешко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність і доцільність дослідження. Сучасні тенденції розвитку освіти, практична потреба її модернізації, інтеграція до світового освітнього простору висувають нові вимоги до рівня професійної підготовки педагогів та результативності їх діяльності. Особливої актуальності набуває проблема підвищення якості педагогічної діяльності вчителів середніх шкіл, які покликані забезпечити ефективний процес навчання учнів та належну їх підготовку до здобуття професійної освіти у вищих навчальних закладах. Сучасні вчителі середніх шкіл мають бути готовими до стрімких, кардинальних змін та відповідати вимогам часу і прогресивним тенденціям освітньої політики, що є можливим лише за умови їх постійного професійного розвитку.

Проблема професійного розвитку вчителів, окремі її теоретичні і практичні аспекти знайшли висвітлення у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних учених (українських: В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Кремень, Н. Ничкало, В. Олійник, Л. Пуховська, А. Сбруєва, Т. Сорочан, І. Титаренко та ін.; російських: Л. Анциферова, А. Деркач, Е. Зеєр, А. Маркова, Л. Мітіна, В. Сластьонін, В. Шадріков; американських: Е. Віллегас-Раймерс, Т. Гансер, Т. Гаскей, Л. Дарлінг-Хаммонд, Т. Коркорен, Дж. Літл та ін.; канадських: Н. Баскіа, М. Фуллан та ін.).

Аналіз сучасної науково-педагогічної літератури свідчить про необхідність подальшого вивчення можливостей професійного розвитку вчителів, шляхів урізноманітнення та інтенсифікації його практичної реалізації. У сучасних умовах професійний розвиток учителів середніх шкіл України здійснюється, в основному, на курсах підвищення кваліфікації при обласних інститутах післядипломної освіти та в поодиноких формах роботи, таких як: участь у конференціях і семінарах, опрацювання науково-фахової літератури, розробка навчально-методичного забезпечення тощо. Такий підхід не сприяє системності та комплексності цього процесу, різноманітності форм та методів його здійснення. В Україні не знайшла практичного застосування диверсифікована модель професійного розвитку вчителів, яка передбачає участь різноманітних організацій та установ (державних і незалежних) у реалізації ідей, видів і форм професійного розвитку вчителів. Незначну роль у здійсненні цього процесу відіграють професійні освітні об'єднання працівників освіти України (спілки та асоціації), які не в повній мірі виконують функції стимулювання вчителів до співпраці, творчої діяльності та постійного професійного розвитку.

Вивчення нормативно-правових актів, науково-теоретичних джерел провідних учених, досвіду професійного розвитку вчителів в об'єднаннях працівників освіти України дало змогу виявити низку суперечностей між:

– сучасною світовою тенденцією виокремлення професійного розвитку вчителів одним із пріоритетних напрямів діяльності об'єднань працівників освіти та неналежним сприйняттям і реалізацією цієї ідеї в Україні;

– можливостями та потенціалом об'єднань працівників освіти щодо здійснення цілеспрямованої діяльності в напрямі забезпечення системного та органічного професійного розвитку вчителів і недостатнім їх використанням на практиці;

– зарубіжним досвідом реалізації різноманітних видів і форм професійного розвитку вчителів середніх шкіл в об'єднаннях працівників освіти і недостатнім його вивченням та адаптацією в освітньому просторі України.

Наявність таких суперечностей зумовлює необхідність звернення до прогресивного світового досвіду, зокрема США, об'єднання працівників освіти яких основною метою своєї діяльності визначають здійснення професійного розвитку вчителів і мають вагомий надбання його практичної реалізації. Аналіз нормативно-правових актів, науково-педагогічних досліджень провідних учених США та світу (Н. Баскія, А. Блум, Д. Едж, К. Керхнер, Дж. Коппіх, А. Ліберман, Б. Лорд, А. Харгрівс та ін.) і досвіду роботи об'єднань працівників освіти США свідчить про системність та ефективність їх діяльності з професійного розвитку вчителів.

Актуальність дослідження та відсутність наукових розвідок, у яких проблема професійного розвитку вчителів в об'єднаннях працівників освіти США розглядалася б цілісно та системно з метою виявлення особливостей цього процесу та прогресивних ідей, що заслуговують адаптації в освітньому просторі України, зумовили вибір теми дослідження **«Особливості професійного розвитку вчителів середніх шкіл в об'єднаннях працівників освіти США»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка у зв'язку з розробкою теми «Теоретико-методологічні основи професійної підготовки фахівців в умовах реалізації ідей Болонської угоди» (РК №0108U000536). Тема дисертації затверджена вченою радою Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка (протокол № 7 від 26 лютого 2008 р.) та узгоджена в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології НАПН України (протокол № 3 від 25 березня 2008р.).

Мета дослідження – на основі аналізу теоретичних засад і практичного досвіду професійного розвитку вчителів середніх шкіл в об'єднаннях працівників освіти США з'ясувати особливості досліджуваного процесу та визначити можливості реалізації прогресивних ідей американського досвіду в освітньому просторі України.

Мета дослідження зумовила постановку таких **завдань**:

1. Визначити та охарактеризувати теоретичні підходи до трактування суті професійного розвитку вчителів у сучасній психолого-педагогічній науці.

2. Проаналізувати професійний розвиток учителів американських середніх шкіл та з'ясувати умови його реалізації.

3. Охарактеризувати види професійних об'єднань працівників освіти США та стратегії здійснення ними професійного розвитку вчителів середніх шкіл.

4. З'ясувати особливості професійного розвитку вчителів середніх шкіл в американських об'єднаннях працівників освіти.

5. Визначити можливості творчого використання в освітньому просторі України ідей прогресивного досвіду США щодо оптимізації професійного розвитку вчителів середніх шкіл в об'єднаннях працівників освіти.

Об'єкт дослідження: професійний розвиток учителів у США.

Предмет дослідження: зміст, види і форми професійного розвитку вчителів середніх шкіл в об'єднаннях працівників освіти США.

У процесі вирішення поставлених завдань використано комплекс **методів наукового дослідження**, зокрема:

– інтерпретаторсько-аналітичний, на основі якого здійснено вивчення вітчизняних і зарубіжних наукових джерел, офіційних документів щодо професійного розвитку вчителів та статутних і нормативних положень професійних спілок та освітніх асоціацій США з використанням синтезу, аналізу, систематизації та зіставлення;

– контент-аналіз, який покладено в основу вивчення змісту, видів і форм професійного розвитку вчителів середніх шкіл у США, умов його ефективної реалізації;

– структурно-системний аналіз, застосування якого дало можливість визначити види професійних об'єднань працівників освіти США, дослідити форми професійного розвитку вчителів у них, охарактеризувати особливості організації та реалізації цього процесу;

– теоретичне узагальнення, яке дало змогу сформулювати та конкретизувати висновки, обґрунтувати практичні рекомендації.

Теоретико-методологічною основою дослідження є концепції формування особистості фахівця (Ю. Бабанський, В. Беспалько, І. Бех, О. Дубасенюк, І. Козубовська, М. Михальченко, О. Романовський та ін.); основні положення філософії освіти (В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Кремень, В. Лутай та ін.); порівняльної педагогіки (Н. Ничкало, Л. Пуховська, С. Сисоєва та ін.); дослідження українських учених з проблеми неперервного професійного розвитку вчителів (О. Вознюк, В. Олійник, Л. Протасова, А. Сбруєва, Т. Сорочан, І. Титаренко та ін.); дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців з проблеми професійного розвитку вчителів у США (Н. Муқан, А. Сбруєва, Т. Гаскей, Л. Дарлінг-Хаммонд, С. Лоукс-Хорслі, Д. Спаркс, М. Фуллан, А. Харгрівс та ін.); праці зарубіжних учених про професійне зростання вчителів у професійних об'єднаннях (М. Поташник, Н. Баскіа, А. Блум, Дж. Едж, Ч. Керхнер та ін.), а також нормативно-правові документи з проблематики дослідження.

Джерельна база дослідження: офіційні документи та положення про професійний розвиток

учителів США та України, зокрема: законодавчо-нормативні акти, статистичні дані, аналітичні матеріали; наукові праці провідних вітчизняних та зарубіжних фахівців з проблеми професійного розвитку вчителів; статутні та програмні документи професійних спілок та освітніх асоціацій США і України; програмно-методичне забезпечення професійного розвитку вчителів в об'єднаннях працівників освіти США; довідково-енциклопедична література; електронні джерела інформації; публікації періодичних спеціалізованих видань США – «Educational Leadership» («Лідерство в освіті»), «Educational Policy» («Освітня політика»), «Journal of Staff Development» («Розвиток персоналу»), «Journal of Teacher Education» («Педагогічна освіта»), «Review of Research in Education» («Огляд освітніх досліджень») та України – «Вища школа», «Педагогічний вісник», «Педагогічні обрії», «Післядипломна освіта в Україні», «Рідна школа», «Шлях освіти» та інші.

Науковий пошук здійснювався у 2004–2010 рр.

Наукова новизна результатів дослідження полягає в тому, що вперше:

– *розкрито* основні підходи до трактування професійного розвитку вчителів середніх шкіл (гуманістичний, акмеологічний, особистісний, діяльнісний, змістовий, інструментальний);

– *охарактеризовано* зміст професійного розвитку вчителів середніх шкіл США (підвищення професійної компетентності, якості педагогічної діяльності вчителів та навчальної успішності учнів; об'єктивність оцінювання; співпраця з батьками та суспільством тощо), *його види* (традиційний і стандартизований; внутрішній і зовнішній; централізований, місцевий і саморозвиток) та *форми* (індивідуальні і колегіальні; традиційні й інноваційні); *з'ясовано* умови ефективної реалізації професійного розвитку вчителів, які передбачають: відповідність національним стандартам професійного розвитку; поєднання чіткого визначення мети і завдань цього процесу з гнучкістю і динамізмом його планування; створення атмосфери довіри, підтримки, відкритого спілкування та співпраці вчителів;

– *проаналізовано* професійний розвиток учителів середніх шкіл у різних видах об'єднань працівників освіти США (професійних спілках та освітніх асоціаціях – загальних, фахових, галузевих, навчальних закладів відповідного рівня акредитації); *з'ясовано* стратегії професійного розвитку вчителів – обов'язковий мінімум, професійний розвиток «другого покоління» та розвиток лідерських здібностей;

– *виявлено особливості* професійного розвитку вчителів в об'єднаннях працівників освіти США (наявність національних стандартів професійного розвитку вчителів; узгодженість з актуальними тенденціями освітньої політики; неперервність; системність; спрямованість на вдосконалення педагогічної діяльності вчителів та навчальної успішності учнів; ретельне планування цього процесу на рівні вчителя, школи, округу, штату, країни; його поетапна реалізація за визначеними стратегіями; доступність; різноманітність форм здійснення та їх якісне змістове наповнення; контекстуальність; колегіальність; використання новітніх інформаційних

технологій);

– на основі порівняльного аналізу професійного розвитку вчителів середніх шкіл в об'єднаннях працівників освіти США та України *окреслено* можливості творчої реалізації в освітньому просторі України прогресивних ідей американського досвіду щодо: розробки стандартів професійного розвитку; нормативно-правового регулювання цього процесу; створення у структурі асоціацій відділів (комітетів) професійного розвитку; підвищення мотивації вчителів до активного професійного зростання в освітніх асоціаціях; реалізації професійного розвитку за визначеними стратегіями та етапами; оптимізації змісту та урізноманітнення форм цього процесу і використання інноваційних інформаційних технологій для якісного його здійснення.

Подальшого розвитку набуло трактування поняття професійного розвитку вчителів та окреслення можливостей його практичної реалізації в об'єднаннях працівників освіти. У науковий обіг введено матеріали, що розкривають стратегії, стандарти, види і форми професійного розвитку вчителів середніх шкіл США.

Практичне значення дослідження полягає в обґрунтуванні рекомендацій щодо можливостей трансферу в освітній простір України прогресивних ідей американського досвіду професійного розвитку вчителів в об'єднаннях працівників освіти; розробці й апробації експериментального спецкурсу «Професійний розвиток учителів: вітчизняний та зарубіжний досвід» для студентів педагогічних спеціальностей вищих навчальних закладів; розробці дистанційного курсу підвищення кваліфікації вчителів загальноосвітніх навчальних закладів України «Реалізація традиційних та новітніх форм професійного розвитку вчителів з метою вдосконалення процесу навчання учнів» та розробці проекту професійного розвитку «Організація та реалізація роботи вчителів у групах за інтересами».

Матеріали дослідження можуть бути використані у процесі підготовки студентів педагогічних спеціальностей вищих навчальних закладів при вивченні курсів «Педагогіка», «Педагогічна майстерність», «Освітні технології», на курсах підвищення кваліфікації вчителів загальноосвітніх навчальних закладів, у роботі професійних об'єднань працівників освіти України, при підготовці посібників для керівників професійних освітніх асоціацій.

Результати дослідження **впроваджено** у процесі реалізації ідей професійного розвитку вчителів у Луганському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти (довідка № 53 від 16.02.2010 р.), Львівському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти (довідка № 91 від 19.02.2010 р.), Південноукраїнському регіональному інституті післядипломної освіти педагогічних кадрів (довідка № 01-7/45 від 03.02.2010 р.) та в навчально-виховному процесі Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (довідка № 152 від 18.02.2010 р.), Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка №295-33/03 від 16.03.2010 р.), Хмельницького національного

університету (довідка № 59/736 від 05.02.2010 р.), Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (довідка № 30/03 від 04.02.2010 р.);

Вірогідність результатів дослідження забезпечується теоретико-методологічним обґрунтуванням вихідних положень; використанням психолого-педагогічного інструментарію, адекватного меті, завданням і логіці розв'язання проблеми; системним аналізом теоретичного матеріалу, законодавчих актів, офіційних документів, статутних положень і матеріалів діяльності професійних об'єднань працівників освіти США та України.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати наукового пошуку висвітлювалися у доповідях та виступах автора на *наукових та науково-практичних конференціях: міжнародних* – «Актуальні питання соціально-педагогічної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах» (Київ, 2009); «Актуальні проблеми підготовки фахівців у галузі соціально-педагогічної діяльності» (Ніжин, 2010); *всеукраїнських* – «Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи з різними категоріями населення» (Черкаси, 2008), «Інноваційні підходи до застосування технологій у соціально-педагогічній роботі» (Черкаси, 2009), «Проблеми становлення та самореалізації творчої особистості майбутніх фахівців гуманітарного спрямування: зміст, форми та методи підготовки» (Хмельницький, 2010); *міжвузівських* – «Професійна підготовка педагогічних кадрів в умовах інноваційної перебудови національної системи освіти» (Хмельницький, 2010); *регіональному науково-практичному семінарі* «Шляхи модернізації вищої освіти в контексті євроінтеграції» (Тернопіль, 2008); на звітних наукових конференціях Інституту педагогіки і психології Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (2008–2010 рр.).

Публікації. Результати дисертаційного дослідження висвітлено у 16 наукових працях (усі одноосібні), серед них – 12 статей, опублікованих у наукових фахових виданнях.

Структура й обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 219 сторінок, із них 186 сторінок основного тексту. Роботу ілюстровано 3 таблицями, 7 рисунками. Список використаних джерел налічує 315 найменувань, з них 187 – англомовні видання. Дисертація містить 47 додатків (окремим томом).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми та актуальність дослідження, сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет, методологічні засади, методи дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичне і практичне значення результатів дисертаційного дослідження, представлено джерельну базу, обґрунтовано вірогідність та відображено апробацію одержаних результатів, наведено відомості про структуру та обсяг роботи.

У першому розділі – «**Зміст та організація професійного розвитку вчителів середніх шкіл**

США» – проаналізовано стан дослідженості проблеми професійного розвитку в сучасній психолого-педагогічній літературі; розкрито трактування суті цього процесу; охарактеризовано зміст, види і форми професійного розвитку вчителів середніх шкіл у США; визначено умови його ефективної реалізації.

Аналіз праць вітчизняних (В. Кремень, Л. Протасова, Л. Пуховська, А. Сбруєва, Т. Сорочан, І. Титаренко та ін.) та зарубіжних учених (Е. Віллегас-Раймерс, Т. Гансер, Т. Гаскей, Л. Дарлінг-Хаммонд, Т. Коркорен, Дж. Літл, М. Фуллан та ін.) свідчить про достатній ступінь дослідженості теоретичних аспектів проблеми професійного розвитку вчителів середніх шкіл у сучасних умовах. У результаті опрацювання наукових надбань провідних учених визначено основні *підходи* до трактування досліджуваного процесу: гуманістичний (А. Сбруєва); акмеологічний (О. Анісімов, А. Деркач); особистісний (Л. Мітіна, В. Пуцов, В. Сластьонін, Л. Туріщева); діяльнісний (О. Дусавіцький, Н. Кузьміна, А. Маркова); змістовий (Е. Зеєр); інструментальний (Ю. Бабанський, В. Беспалько).

Аналіз теоретичного обґрунтування професійного розвитку вчителів провідними науковцями дав змогу визначити суть цього поняття як: формування суб'єкта професійної діяльності (В. Кремень); постійного руху фахівця від нижчого професійного рівня до вищого (А. Сбруєва); оволодіння педагогами новими знаннями, вміннями і технологіями у сфері професійної діяльності (Т. Сорочан); формування сукупності професійно-особистісних якостей (Г. Коджаспірова, А. Маркова, Л. Мітіна); процесу особистісних і діяльнісних змін, що проявляються в професіоналізмі вчителя, його творчих досягненнях (В. Сластьонін, В. Шадріков); професійного зростання, що відбувається в результаті постійного накопичення досвіду та систематичного аналізу власної педагогічної роботи (Т. Гаскей, М. Грант, Л. Дарлінг-Хаммонд, Дж. Літл); діяльності, яку вчителі здійснюють з метою вдосконалення навчального процесу у школі (Н. Баскія, М. Фуллан).

Узагальнення визначень досліджуваного явища вітчизняними та зарубіжними ученими (А. Сбруєвою, Т. Сорочан, В. Сластьоніним, Л. Дарлінг-Хаммонд, М. Фулланом) дає змогу трактувати професійний розвиток учителів як постійний процес особистісних і діяльнісних змін, руху від нижчого професійного рівня до вищого, що реалізується у різних видах діяльності, спрямованих на підвищення компетентності вчителів, і проявляється в їх творчих досягненнях, зростанні мотивації до самоосвіти та професійної співпраці, навчальних досягненнях учнів.

У розділі проаналізовано підходи щодо виокремлення етапів професійного розвитку вчителів (В. Кремень, Т. Кудрявцев, А. Маркова, В. Сластьонін, Т. Гансер, Т. Гаскей, М. Хуберман). На основі їх узагальнення визначено такі основні етапи здійснення цього процесу: вибір професії та професійна освіта у вищих навчальних закладах; входження у професію; набуття професійного досвіду; досягнення високого рівня професіоналізму; передача досвіду молодому поколінню

фахівців; вихід із професії.

У процесі дослідження встановлено, що у США нагромаджено значний досвід ефективної реалізації професійного розвитку вчителів. Американським федеральним урядом здійснюється активна цілеспрямована освітня політика щодо професійного розвитку вчителів; забезпечується належне нормативно-правове регулювання цього процесу у головному законі США про початкову та середню освіту «Жодної відстаючої дитини»; розроблено національні стандарти професійного розвитку, які визначають зміст, контекст та процес його реалізації.

На основі аналізу нормативно-правових документів, наукових досліджень і практики розкрито зміст професійного розвитку вчителів, який полягає у спрямованості на: підвищення якості педагогічної діяльності вчителів та навчальної успішності учнів; забезпечення справедливості освіти й об'єктивності оцінювання; посилення партнерської співпраці всіх учасників освітнього процесу та поглиблення знань соціального середовища.

Визначено та проаналізовано основні види професійного розвитку американських учителів: за змістом і цілями – *традиційний*, що визначається адміністрацією шкіл відповідно до потреб їх працівників, і *стандартизований*, що визначається на основі національних стандартів; за місцем реалізації – *внутрішній* (у школі) і *зовнішній* (у широкому освітньому просторі); за масштабністю – *централізований* (на рівні країни), *місцевий* (на рівні штатів та округів) і *саморозвиток*, що здійснюється вчителями індивідуально.

На основі аналізу науково-теоретичних джерел та досвіду практики охарактеризовано *форми професійного розвитку американських учителів*: *індивідуальні* (традиційні: наукові дослідження, опрацювання науково-фахової літератури, розробка навчально-методичних матеріалів, підготовка і видання наукових праць, дистанційне навчання тощо; інноваційні: аналітична форма, ведення педагогічного щоденника, підготовка професійного портфоліо, педагогічні звіти, робота у мережі Інтернет та ін.) і *колегіальні* (традиційні: взаємовідвідування уроків, педагогічне спостереження, навчальні курси, конференції, семінари, професійні дискусії, колегіальні проекти, наставництво, інструктування, програми обміну, стажування тощо; інноваційні: каскадна і ситуативна форми; теленаставництво; супервізія; професійний розвиток у мережі Інтернет – професійні форуми, чати, блоги, Інтернет-семінари, телеконференції тощо).

У сучасних умовах серед американських учителів популярності набули програми професійного розвитку, які є логічною та чітко спланованою комбінацією кількох видів та форм професійного розвитку, визначених у часі та спрямованих на реалізацію поставленої мети, що полягає у підвищенні професійної компетентності вчителів чи вирішенні конкретної освітньої проблеми за їх участі. Програми професійного розвитку у США реалізуються навчальними центрами, вищими навчальними закладами, професійними об'єднаннями, Департаментами освіти, міжнародними організаціями (ЮНЕСКО, ООН та ін.).

У процесі дослідження з'ясовано основні умови ефективної реалізації форм і програм професійного розвитку вчителів середніх шкіл США: відповідність національним стандартам професійного розвитку; забезпеченість організаційно-часовими, адміністративними і фінансовими ресурсами; врахування пріоритетів діяльності шкіл та індивідуальних потреб учителів; поєднання чіткого визначення мети і завдань цього процесу з гнучкістю і динамізмом його планування; створення атмосфери довіри, підтримки, відкритого спілкування та співпраці вчителів; врахування професійної думки всіх учасників професійного розвитку; постійне оцінювання та моніторинг його результатів.

У другому розділі – «Реалізація професійного розвитку вчителів середніх шкіл в об'єднаннях працівників освіти США» – охарактеризовано стратегії професійного розвитку вчителів американських середніх шкіл у різних видах професійних об'єднань працівників освіти; проаналізовано найбільш поширені форми здійснення цього процесу; з'ясовано особливості його реалізації.

Важливими інституціями США, які ініціюють та реалізують професійний розвиток учителів, є об'єднання працівників освіти. Аналіз науково-педагогічної літератури та досвіду практики діяльності основних професійних об'єднань працівників освіти США дозволив здійснити їх класифікацію (рис. 1).

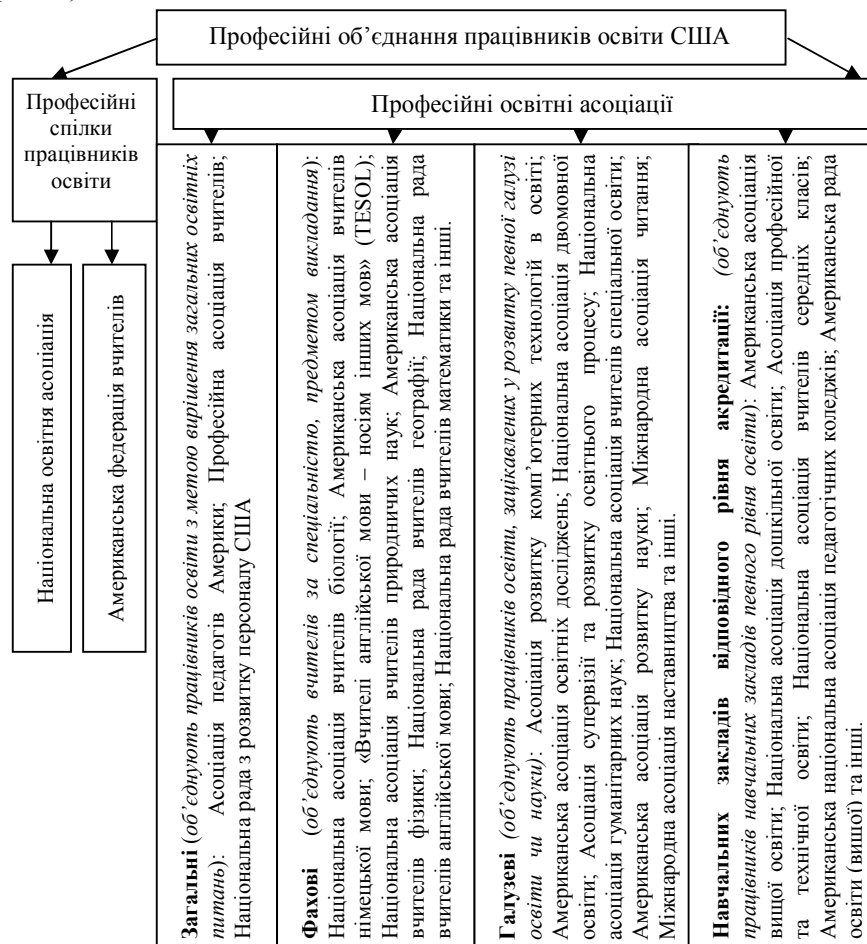

Рис. 1. Класифікація основних професійних об'єднань працівників освіти США

У професійному розвитку американських учителів значну роль відіграють *професійні спілки працівників освіти США* – Національна освітня асоціація (National Education Association, 1862) і Американська федерація вчителів (American Federation of Teachers, 1916). Ці об'єднання беруть активну участь у формуванні державної освітньої політики з питань професійного розвитку вчителів та в удосконаленні головного федерального закону США про середню освіту «Жодної відстаючої дитини» (No Child Left Behind); розробляють власні постанови та рекомендації стосовно реалізації ідей професійного розвитку вчителів; співпрацюють з національними та міжнародними професійними об'єднаннями, навчальними закладами та шкільними округами з метою розробки та впровадження широкомасштабних програм професійного розвитку.

Основними формами професійного розвитку вчителів середніх шкіл у Національній освітній асоціації та Американській федерації вчителів є: участь у конференціях та семінарах, групах за інтересами (Special Interest Groups), цільових групах (Task Force); дослідження актуальних питань освіти; робота в мережі Інтернет (Інтернет-конференції, веб-семінари, чати, блоги тощо).

Професійні спілки працівників освіти США організують та реалізують численні програми професійного розвитку для вчителів, серед яких особливо популярними є: «Поширення результатів освітніх досліджень у школах» (Education Research and Dissemination program); «Основи вдосконалення діяльності середніх шкіл» (School Improvement); «Заповнення прогалін навчальної успішності» (Closing the achievement gap); програма для вчителів-початківців «Я можу це зробити» (I can do it) та інші.

Професійний розвиток є провідним напрямом діяльності *освітніх асоціацій США* і реалізується шляхом участі вчителів у: щорічних конференціях; семінарах; навчальних курсах; лекціях; програмах професійної підготовки, обміну спеціалістами, наставництва, теленаставництва, професійної сертифікації; колегіальних проектах; розробці та вдосконаленні стандартів професійного розвитку, кодексів професійної етики вчителів, навчальних програм і їх методичного забезпечення; опрацюванні нової науково-педагогічної літератури; підготовці підручників та посібників; заходах професійного розвитку у мережі Інтернет (форумах, чатах, семінарах, конференціях, курсах); наукових дослідженнях; роботі груп за інтересами, цільових груп тощо.

На основі узагальненого аналізу науково-педагогічних джерел і досвіду практичної діяльності об'єднань працівників освіти США з'ясовано, що професійний розвиток учителів у них здійснюється за такими стратегіями: обов'язковий мінімум (семінари, конференції); професійний розвиток «другого покоління», що спрямований на суттєве вдосконалення професійних знань, вмінь та навичок учителів (наставництво, стажування, розробка навчально-методичної літератури, участь у колегіальних проектах, програмах, дослідженнях тощо); розвиток лідерських здібностей (участь у процесі розробки та вдосконалення національних стандартів освіти, робота у спеціально

створених комітетах, виконання посадових та громадських обов'язків у філії професійного об'єднання, окрузі, штаті тощо).

Дослідження професійного розвитку вчителів середніх шкіл в об'єднаннях працівників освіти США дало змогу з'ясувати особливості цього процесу: наявність національних стандартів професійного розвитку вчителів; узгодженість з актуальними тенденціям освітньої політики; неперервність; системність; спрямованість на вдосконалення педагогічної діяльності вчителів та навчальної успішності учнів; ретельне планування цього процесу на рівні вчителя, школи, округу, штату, країни; його поетапна реалізація за визначеними стратегіями; доступність; різноманітність форм здійснення та їх якісне змістове наповнення; контекстуальність; колегіальність; використання новітніх інформаційних технологій.

У третьому розділі – **«Адаптація в освітньому просторі України прогресивних ідей американського досвіду професійного розвитку вчителів в об'єднаннях працівників освіти»** – здійснено аналіз професійного розвитку вчителів в Україні; розкрито можливості професійного зростання вчителів середніх шкіл в українських об'єднаннях працівників освіти; обґрунтовано рекомендації щодо можливостей творчого використання та адаптації в Україні прогресивних ідей американського досвіду.

Аналіз державного нормативно-правового забезпечення професійного розвитку українських учителів свідчить про те, що в сучасних умовах в Україні є позитивні зрушення щодо актуалізації регулювання цього процесу на рівні держави.

Розкрито надбання українських учених, зокрема Л. Покроєвої, Л. Пуховської, А. Сбрусвої, Т. Сорочан, І. Титаренко, щодо визначення *принципів* (компетентнісний підхід до розвитку професіоналізму; неперервність професійного зростання; формування здатності педагогів працювати в інноваційному середовищі; спрямованість на оволодіння методами самостійного пошуку знань; забезпечення партнерства та професійної взаємодії; фасилітація; рефлексія педагогами результатів навчання і власного практичного досвіду; діагностика і моніторинг рівня розвитку професіоналізму) та *моделей професійного розвитку* (компетентнісна, диференційована, пролонгова, диверсифікована, особистісно-орієнтована); особливостей та труднощів практичної реалізації цього процесу в освітньому просторі України.

З'ясовано, що професійний розвиток українських учителів здійснюється, в основному, у системі післядипломної педагогічної освіти. Найбільш поширеною формою його реалізації є курси підвищення кваліфікації на базі інститутів післядипломної педагогічної освіти (які проходять приблизно 99% вчителів країни). Обґрунтовано доцільність виокремлення в Україні курсового та міжкурсного періодів професійного розвитку вчителів. У сучасних умовах особливої актуальності набуває використання потенціалу міжкурсного періоду, який поки ще не носить системного характеру і лише епізодично супроводжується участю вчителів у конференціях,

семінарах, інструктивно-методичних нарадах, роботою у шкільних методичних об'єднаннях. Встановлено, що в Україні не використовуються у повній мірі можливості об'єднань працівників освіти щодо реалізації професійного розвитку вчителів у міжкурсовий період.

Станом на 2009 рік в Україні зареєстровані та функціонують 34 об'єднання працівників освіти – професійна спілка працівників освіти і науки України та 33 професійні освітні асоціації (без урахування територіальних осередків). Для порівняння, у США налічується близько 60 масштабних, часто міжнародних, об'єднань працівників освіти (2 професійні спілки та 58 асоціацій).

Опрацювання статутних положень та програмних документів діяльності української *профспілки працівників освіти і науки* та її осередків свідчить, що основними напрямками їх діяльності є соціально-економічний і правовий захист членів, охорона праці та міжнародна співпраця. З'ясовано, що професійний розвиток учителів не належить до пріоритетних напрямів їх роботи.

Згідно з нормативними та програмними документами *освітніх асоціацій* України, діяльність цих організацій має бути спрямована на захист професійних прав та інтересів учителів, їх професійний розвиток, стимулювання педагогічної творчості, прагнення до саморозвитку, самовдосконалення, самоактуалізації, продуктивної співпраці. Для відповідності поставленій меті асоціації використовують такі поодинокі форми роботи як конференції, семінари, навчальні курси, робота у творчих групах, розробка та видання науково-педагогічної літератури, конкурси педагогічної майстерності, майстер-класи тощо, які не носять системного характеру і не забезпечують повною мірою потреб учителів щодо професійного зростання.

На основі вивчення досвіду професійного розвитку вчителів середніх шкіл в об'єднаннях працівників освіти США обґрунтовано *рекомендації* щодо можливостей творчого використання його прогресивних ідей в освітньому просторі України.

Визначено, що для українських *професійних спілок працівників освіти і науки* актуальним є виокремлення професійного розвитку вчителів одним із провідних напрямів діяльності та запозичення прогресивних ідей американського досвіду щодо його організації та реалізації.

Обґрунтовані нами рекомендації щодо професійного розвитку вчителів в *освітніх асоціаціях* передбачають: необхідність розробки стандартів професійного розвитку та забезпечення належного нормативно-правового регулювання цього процесу на рівні держави; активізацію участі асоціацій у творенні державної освітньої політики з питань професійного розвитку; виокремлення професійного розвитку вчителів одним із провідних напрямів діяльності асоціацій та створення у них відповідних відділів (комітетів); підвищення мотивації вчителів до активного професійного зростання в освітніх асоціаціях; налагодження плідної співпраці асоціацій з органами освіти, громадськими, освітніми і професійними національними і міжнародними

об'єднаннями; активізацію співпраці об'єднань і обмін досвідом професійного розвитку, їх спільну участь у міжнародних проектах і програмах; реалізацію професійного розвитку вчителів в асоціаціях за визначеними стратегіями та етапами; оптимізацію змісту та урізноманітнення форм його здійснення (розробка та вдосконалення стандартів професійного розвитку, кодексів професійної етики; здійснення та проходження програм наставництва, професійної сертифікації; участь у групах за інтересами та цільових групах, програмах професійного розвитку; підготовка та видання навчально-методичних та наукових праць; підготовка професійного портфоліо, звітів про педагогічну діяльність); активізацію професійного зростання вчителів в асоціаціях з використанням новітніх інформаційних технологій та всесвітньої мережі Інтернет (професійні форуми, чати, веб-семінари, курси, програми).

Використання обґрунтованих рекомендацій сприятиме активізації професійного розвитку вчителів в українських освітніх асоціаціях.

ВИСНОВКИ

Дослідження професійного розвитку вчителів середніх шкіл в об'єднаннях працівників освіти США дало змогу сформулювати такі висновки:

1. Здійснений аналіз науково-теоретичних джерел щодо професійного розвитку вчителів свідчить про актуальність досліджуваної проблеми, достатню розробленість певних її теоретичних аспектів та постійний пошук шляхів удосконалення практичної реалізації досліджуваного процесу. На основі опрацювання наукових досліджень провідних учених визначено основні підходи до трактування професійного розвитку (гуманістичний, акмеологічний, особистісний, діяльнісний, змістовий, інструментальний), узагальнено та розширено його трактування як процесу особистісних і діяльнісних змін, руху від нижчого професійного рівня до вищого, що реалізується у різних видах діяльності, спрямованих на підвищення компетентності вчителів, і проявляється в їх творчих досягненнях, зростанні мотивації до самоосвіти та професійної співпраці, навчальних досягненнях учнів.

Досліджено основні етапи професійного розвитку вчителів та з'ясовано, що цей процес починається на етапі вибору професії та професійної освіти у вищих навчальних закладах і триває протягом усієї професійної кар'єри вчителя.

2. Суттєвий досвід організації та реалізації професійного розвитку вчителів нагромаджено у США. Федеральним урядом країни здійснюється активна освітня політика стосовно професійного розвитку вчителів середніх шкіл, забезпечується належне нормативно-правове регулювання цього процесу. Зміст професійного розвитку вчителів американських шкіл визначається законом про початкову та середню освіту США і національними стандартами професійного розвитку та передбачає систему заходів, спрямованих на підвищення якості педагогічної діяльності вчителів, навчальної успішності учнів, забезпечення справедливості освіти, співпраці всіх учасників

освітнього процесу.

Визначено види професійного розвитку вчителів середніх шкіл США: традиційний і стандартизований; внутрішній і зовнішній; централізований, місцевий і саморозвиток.

Професійний розвиток американських учителів реалізується з допомогою низки індивідуальних (опрацювання науково-методичної літератури, розробка та вдосконалення навчальних програм та навчально-методичних матеріалів, підготовка та видання наукових праць, дистанційне навчання тощо) й колегіальних форм (конференції, семінари, навчальні курси, педагогічне спостереження, наставництво, консультування, колегіальні проекти, дослідження тощо). Інноваційними в американському освітньому просторі є каскадна, ситуативна й аналітична форми професійного розвитку; теленаставництво; супервізія; педагогічні звіти; формування професійного портфоліо; ведення педагогічного щоденника.

З'ясовано умови ефективного здійснення професійного розвитку вчителів у США: відповідність національним стандартам професійного розвитку; забезпеченість організаційно-часовими, адміністративними і фінансовими ресурсами; врахування пріоритетів діяльності шкіл та індивідуальних потреб учителів; поєднання чіткого визначення мети і завдань цього процесу з гнучкістю і динамізмом його планування; створення атмосфери довіри, підтримки, відкритого спілкування та співпраці вчителів; врахування професійної думки всіх учасників професійного розвитку; постійне оцінювання та моніторинг результатів.

3. Сприятливим середовищем для реалізації професійного розвитку американських учителів є об'єднання працівників освіти – професійні спілки та освітні асоціації (загальні, фахові, галузеві, навчальних закладів відповідного рівня акредитації). Професійний розвиток учителів у них здійснюється за такими стратегіями: обов'язковий мінімум (конференції, семінари); професійний розвиток «другого покоління», який спрямований на значне вдосконалення знань, умінь і навичок учителів (наставництво, курси, стажування, опрацювання науково-педагогічної літератури, сертифікація тощо); розвиток лідерських здібностей (участь вчителів у комітетах, цільових групах, виконання посадових і громадських обов'язків).

Аналіз діяльності професійних спілок працівників освіти США – Національної освітньої асоціації та Американської федерації вчителів – свідчить, що з 80-х років XX століття професійний розвиток учителів став одним із провідних напрямів їх діяльності поряд з соціально-економічною політикою та трудовим захистом членів, і реалізується з допомогою різноманітних видів, форм та програм.

В освітніх асоціаціях США професійний розвиток є основним напрямом діяльності і реалізується шляхом залучення вчителів до таких форм роботи: участь у семінарах, конференціях, професійних форумах, групах за інтересами, цільових групах, педагогічних дослідженнях; проходження програм наставництва, сертифікації, стажування; розробка та видання науково-

педагогічної літератури; професійний розвиток у мережі Інтернет (веб-семінари, чати, блоги тощо); вдосконалення програм і змісту навчальних дисциплін.

4. Вивчення досвіду професійного розвитку вчителів середніх шкіл в об'єднаннях працівників освіти США дало змогу з'ясувати особливості цього процесу: наявність національних стандартів професійного розвитку вчителів; узгодженість з актуальними тенденціям освітньої політики; неперервність; системність; спрямованість на вдосконалення педагогічної діяльності вчителів та навчальної успішності учнів; ретельне його планування на рівні вчителя, школи, округу, штату, країни; поетапна реалізація за визначеними стратегіями; доступність; різноманітність форм здійснення та їх якісне змістове наповнення; контекстуальність; колегіальність; використання новітніх інформаційних технологій.

5. На основі порівняльного аналізу професійного розвитку вчителів в об'єднаннях працівників освіти США і України обґрунтовано необхідність забезпечення в останніх належних умов для здійснення системного та результативного професійного розвитку вчителів. Встановлено, що цьому сприятиме позитивний досвід діяльності професійних спілок та освітніх асоціацій США.

У результаті аналізу прогресивного американського досвіду обґрунтовано рекомендації щодо необхідності виокремлення професійного розвитку вчителів одним із напрямів діяльності професійних спілок працівників освіти та вдосконалення практики здійснення цього процесу в освітніх асоціаціях України. Останні передбачають: необхідність розробки стандартів професійного розвитку; забезпечення належного нормативно-правового регулювання цього процесу на рівні держави; активізацію участі асоціацій у творенні державної освітньої політики з питань професійного розвитку; виокремлення професійного розвитку вчителів одним із пріоритетних напрямів діяльності асоціацій та створення у них відповідних відділів (комітетів); підвищення мотивації вчителів до активного професійного зростання в освітніх асоціаціях; налагодження плідної співпраці асоціацій з органами освіти, громадськими, освітніми і професійними національними та міжнародними об'єднаннями з метою обміну досвідом, реалізації масштабних проектів та програм; реалізацію професійного розвитку вчителів в асоціаціях за визначеними стратегіями та етапами; оптимізацію змісту й урізноманітнення форм професійного розвитку вчителів; активізацію професійного зростання вчителів з використанням новітніх інформаційних технологій та всесвітньої електронної мережі Інтернет.

Здійснене дослідження дало підстави для висновку про те, що на запозичення не заслуговує практика освітніх асоціацій США визначати участь в освітній політиці країни одним із пріоритетних напрямів діяльності, оскільки це заважає зосередженості їх роботи на захисті безпосередніх професійних інтересів учителів, що проявляються в забезпеченні можливостей їх професійного розвитку.

До подальших напрямів дослідження вважаємо за доцільне віднести: шляхи оптимізації державного та нормативно-правового регулювання діяльності освітніх асоціацій з професійного розвитку вчителів; технології впровадження в діяльність об'єднань працівників освіти України поліваріантних форм професійного розвитку; підвищення мотивації вчителів до активної діяльності та розвитку в освітніх асоціаціях України.

Основний зміст дисертації відображено у таких публікаціях:

навчально-методичні матеріали:

1. Садовець О. В. Методичні вказівки до навчального спецкурсу «Професійний розвиток учителів: вітчизняний та зарубіжний досвід» : для студентів вищих педагогічних навчальних закладів / О. В. Садовець. – Хмельницький, 2010. – 34 с.

Статті у наукових фахових виданнях:

2. Садовець О. В. Організаційно-педагогічні засади створення і функціонування професійних асоціацій вчителів-мовників у Великій Британії / О. В. Садовець // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. – Ужгород, 2007. – Вип. 11. – С. 123–125.

3. Садовець О. В. Стратегії професійного розвитку педагогів США у професійних об'єднаннях / О. В. Садовець // Науковий вісник Чернівецького університету. – Чернівці, 2008. – Вип. 392 : Педагогіка та психологія. – С. 150–155.

4. Садовець О. В. Проблема професійного розвитку педагогів у діяльності Американської федерації вчителів / О. В. Садовець // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. – Ужгород, 2008. – Вип. 13. – С. 156–158.

5. Садовець О. В. Принципи діяльності Асоціації американських освітян / О. В. Садовець // Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки. – Черкаси, 2008. – Вип. 121. – С. 118–121.

6. Садовець О. В. Партнерства шкіл та університетів як ефективна модель професійного розвитку педагогів США / О. В. Садовець // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. – Ужгород, 2008. – Вип. 14. – С. 134–137.

7. Садовець О. В. Проблема забезпечення ефективності професійного розвитку вчителів США / О. В. Садовець // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. – Ужгород, 2008. – Вип. 15. – С. 140–143.

8. Садовець О. В. Основні аспекти сучасної освітньої політики Американської федерації вчителів / О. В. Садовець // Соціальна педагогіка: теорія та практика / Луганський національний університет імені Тараса Шевченка. – Луганськ, 2008. – Вип. 2. – С. 95–100.

9. Садовець О. В. Робота Національної асоціації вчителів США з професійної підготовки учителів середніх класів / О. В. Садовець // Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки. – Черкаси, 2009. – Вип. 144. – С. 140–146.

10. Садовець О. В. Теоретико-методологічні основи професійного розвитку вчителів у сучасній освітній політиці / О. В. Садовець // Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 16: Творча особистість вчителя: проблеми теорії та практики. – К., 2009. – Вип. 9 (19). – С. 22–27.

11. Sadovets Olesya. Recommendations concerning the improvement of teacher professional development in teachers' associations / Sadovets Olesya // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота». – Ужгород, 2009 – Вип. 17. – С. 167–169.

12. Садовець О. В. Теоретичне обґрунтування професійного розвитку педагогів України у сучасних умовах / О. В. Садовець // Наукові записки Ніжинського державного університету імені М. Гоголя. Серія: Психолого-педагогічні науки. – 2009. – №6. – Частина 2. – С. 43–46.

13. Садовець О. В. Форми професійного розвитку вчителів в освітніх асоціаціях США / О. В. Садовець // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка. – 2010. – №1. – С. 202–206.

Статті у збірниках наукових праць та матеріалів конференцій:

14. Садовець О. В. Основні перешкоди на шляху реформ щодо поліпшення якості освіти (на прикладі досвіду професійних об'єднань педагогів США) / О. В. Садовець // Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи з різними категоріями населення : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (27–28 лют. 2008 р.). – Черкаси, 2008. – С. 142–145.

15. Садовець О. В. Практична реалізація професійного розвитку вчителів в освітньому просторі України / О. В. Садовець // Підготовка соціальних працівників до роботи з дітьми групи «ризик»: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (4 жовт. 2008 р.). – Ужгород, 2009. – С. 72–74.

16. Садовець О. В. Принципи ефективного оцінювання навчальної діяльності студентів (за Американською асоціацією вищої освіти) / О. В. Садовець // Шляхи модернізації вищої освіти в контексті євроінтеграції : матеріали регіонального наук.-практ. семінару (20–21 трав. 2008 р.). – Тернопіль, 2008. – С. 224–227.

17. Садовець О. В. До питання професійної підготовки учителів середніх класів у США / О. В. Садовець // Інноваційні підходи до застосування технологій у соціально-педагогічній роботі : матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (15–16 лют. 2009 р.). – Черкаси, 2009. – С. 166–170.

АНОТАЦІЇ

Садовець О. В. Особливості професійного розвитку вчителів середніх шкіл в об'єднаннях працівників освіти США. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. – Тернопіль, 2011.

У дисертації здійснено теоретичне обґрунтування професійного розвитку вчителів у сучасній психолого-педагогічній науці, визначено актуальність та ступінь дослідженості проблеми. Розкрито підходи до вивчення та трактування професійного розвитку. Проаналізовано зміст, види і форми досліджуваного процесу у США, визначено умови його ефективної реалізації.

Охарактеризовано професійний розвиток учителів середніх шкіл у різних видах об'єднань працівників освіти США (професійних спілках та освітніх асоціаціях), з'ясовано стратегії та особливості цього процесу.

Здійснено порівняльно-педагогічний аналіз професійного розвитку вчителів в об'єднаннях працівників освіти США та України. Обґрунтовано необхідність вивчення і запозичення позитивного американського досвіду в український освітній простір. Сформульовано рекомендації щодо оптимізації професійного розвитку вчителів в об'єднаннях працівників освіти України на основі адаптації прогресивних ідей досвіду США.

Ключові слова: професійний розвиток учителів, види, форми і програми професійного розвитку, професійні об'єднання, професійні спілки, освітні асоціації, стратегії професійного розвитку.

Садовець О. В. Особенности профессионального развития учителей средних школ в объединениях работников образования США. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка. – Тернополь, 2011.

В диссертации представлено теоретическое обоснование профессионального развития учителей в современной психолого-педагогической науке, определена актуальность и степень изученности проблемы. Раскрыты подходы к изучению и обоснованию понятия профессионального развития. Проанализировано содержание, виды и формы исследуемого процесса, определены условия его эффективной реализации.

Охарактеризовано профессиональное развитие учителей средних школ в различных объединениях работников образования США (профессиональных союзах и образовательных ассоциациях), определены стратегии и особенности этого процесса.

Выполнен сравнительный анализ профессионального развития учителей в объединениях работников образования США и Украины. Обоснована необходимость изучения и адаптации положительного американского опыта в украинском образовательном пространстве.

Сформулированы рекомендации относительно организации и реализации профессионального развития учителей в объединениях работников образования Украины на основании внедрения прогрессивных идей опыта США.

Ключевые слова: профессиональное развитие учителей, виды, формы и программы профессионального развития, профессиональные объединения, профессиональные союзы, образовательные ассоциации, стратегии профессионального развития.

Sadovets' O. V. Peculiarities of secondary school teachers' professional development in American teacher associations. – Manuscript.

Scientific thesis for the Degree of the Candidate of Pedagogical Sciences in the specialty 13.00.04 – Theory and methods of professional education. – Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University. – Ternopil, 2011.

The dissertation is dedicated to the research of peculiarities of teacher professional development in the U.S. educational associations and teacher unions. The topicality and the level of the problem elaboration and investigation have been highlighted in the scientific thesis. The definition of “teacher professional development” has been formulated as a constant process of personal and professional changes, movement from lower to higher professional level, which can be realized in different kinds of activities, directed onto the improvement of teacher competence, and expressed in their creative achievements, increase of motivation to self-education and professional cooperation, academic achievements of students. Approaches to professional development study, its stages and levels have been defined.

Legal and theoretical substantiation of teacher professional development in the USA has been represented in the scientific thesis. Its content (improvement of teacher pedagogical activity and academic achievements of students, equity of education and impartiality of assessment, intensification of partnership cooperation of all participants of educational process, deepening of social environment knowledge) and kinds (traditional and standardized, in-school and out-of-school, centralized, local and individual) have been analyzed. The most widely spread traditional (observation, mentoring, coaching, certification, investigations etc.) and innovative forms of teacher professional development in associations (telementoring, supervision, Special Interest Groups, Task Forces, professional portfolio, pedagogical diaries, e-professional development etc.) have been studied and characterized. Popular teacher professional development programs have been analyzed.

Conditions of effective professional development have been defined: availability of national standards of teacher professional development and effective legal basis for its fulfillment; sufficient time, administrative and financial resources; taking into account priorities of school activities and individual

demands of teachers; combination of clearly defined aim and objects of this process with dynamism and flexibility of its planning; creation of confident, supporting, open communication and teacher cooperation atmosphere; taking into consideration professional views of all participants of teacher professional development; continual assessment and monitoring of its results.

Strategies (the necessary minimum, second generation teacher professional development and leadership skills development), forms and programs of teacher professional development in associations and unions have been characterized. Peculiarities of secondary school teachers' professional development in American teachers' unions and educational associations have been pointed out (the availability of professional development standards; coordination with primary educational policy; continuity; direction onto the improvement of teacher pedagogical activities and students' learning achievements; careful planning on the level of a teacher, school, district, state, country; determination of stages and strategies of professional development; accessibility; diversity of professional development forms and their qualitative content; contextuality; collegiality; usage of new informational technologies).

The comparative analysis of teacher professional development in associations of the USA and Ukraine has been done. The necessity of American positive experience study and adaptation in the educational field of Ukraine has been substantiated. Recommendations as to the organization and fulfillment of teacher professional development in associations of Ukraine have been formulated on the basis of American experience. They include: the necessity of professional development standards elaboration and provision of sufficient legal regulation of this process on the state level; intensification of associations' participation in the formation of state educational policy concerning professional development; separation of professional development as one of the main trends in associations' activities and formation of special departments (committees) in their structure; increase of teacher motivation to active professional development in associations; ensuring efficient cooperation of associations with educational state entities, public, educational and professional national and international organizations in order to exchange experience, fulfill great projects and programs; realization of teacher professional development in associations according to previously defined strategies and stages; optimization of content and diversification of teacher professional development forms; intensification of teacher professional development with the help of innovative information technologies and the world wide web.

Key words: teacher professional development, kinds, forms and programs of professional development, teacher unions, education associations, strategies of teacher professional development.

Підписано до друку 17.01.2011 р.
Формат 60×84 1/16. Гарнітура «Times».
Друк офсетний. Умовн. друк. арк. 0,9.
Наклад 100 прим. Зам. № 3

Редакційно-видавничий відділ
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка.
Вул. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 460027